

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОТРЕБИ У СХВАЛЕННІ НА РЕАЛІЗАЦІЮ КРЕАТИВНИХ РЕСУРСІВ ОСОБИСТОСТІ

Однією з останніх тенденцій у сучасній психологічній науці є зростання інтересу до теоретико-методологічних проблем дослідження креативності особистості. Інтерес до даної сфери продиктований високими вимогами до молодих спеціалістів та фахівців різного галузевого спрямування, а також запитом суспільства у зв'язку з характерними для сьогодення соціальними, екологічними, економічними і культурними проблемами. У сучасному суспільстві відводиться особлива роль креативності кожної конкретної особистості, її здатності до несподіваного погляду, схильності до нестандартних підходів у вирішенні проблем. Зважаючи на вимоги сьогодення, відбуваються докорінні перетворення освітньої практики, орієнтованої на її культурний розвиток, творчу реалізацію особистості.

Креативність (лат. Creation – створення, творіння) – рівень творчої обдарованості, здібностей до творчості, які проявляються у мисленні, спілкуванні, окремих видах діяльності і становлять відносно стійку характеристику особистості [4].

Різномпланова проблема креативності особистості є важливим напрямком сучасних наукових досліджень, а джерела і фактори її розвитку набувають особливої актуальності та значущості. Питанням вивчення креативності займалися такі зарубіжні психологи, як Дж. Гілфорд, С. Торранс, К. Роджерс, Р. Стернберг, Г. Уоллес та ін. У вітчизняній психології особливий вклад у дослідження цієї проблематики внесли Д.Б. Богоявленська, Я.А. Пономарьова, А.М. Матюшкіна В.Н. Дружинін, В.Н. Козленко, В.С. Юркевич, Е.Л. Яковлева, Л.Б. Єрмолаєва-Томіна, Е.П. Варламова, С.Ю. Степанов та інші.

Незважаючи на велику кількість досліджень, спрямованих на вивчення креативності, різноманіття аспектів і підходів у визначенні природи креативності, у виділенні умов реалізації і розвитку креативних якостей особистості, значне коло питань залишається недостатньо розробленим. Зокрема, це стосується дослідження джерел і умов розвитку творчого потенціалу. Таким чином, недостатня вивченість проблеми розвитку креативності особистості зумовила вибір теми даного дослідження.

Аналізуючи природу творення нового А.В. Губенко пише, що у свідомості має відбуватися трансформація, глибинна перебудова, докорінне морфологічне та семантичне перетворення вже відомих знань, досвіду, зв'язків у нові, ще невідомі та небувалі. Порядок відомий, сталий та загальноприйнятий має бути зруйнований та перетворений за допомогою психічної енергії невизначеного походження. Учений наголошує, що шлях, який стимулює свідомість до творчості в різних проявах – інтелектуальних, вчинкових, соціальних, моральних, – це шлях розтождження свідомості зі стереотипами набутого досвіду, звільнення психічного від закріпачення зовнішньою детермінацією [1]. Суспільству потрібні активні, творчо мислячі особистості.

За твердженням академіка В.А. Моляка, у зв'язку з цим головною метою, зрештою, повинна стати розробка психологічних програм розвитку творчого потенціалу на різних рівнях, у різних сферах, а також розробка психологічних технологій активізації творчих можливостей як індивідуальних, так і колективних об'єктів. Ось чому особливо важливим видається аналіз психологічних аспектів загального соціально-психологічного клімату, врахування реальних психологічних детермінант творчої поведінки людини за сучасних умов, прогнозування розвитку та особливостей реалізації творчого потенціалу і, зокрема, аналіз активізуючих та мобілізуючих факторів творчої діяльності. [3] Стимулювання людської діяльності в різних сферах зумовлює можливість більш успішної реалізації людських ресурсів – найперше творчого потенціалу окремої людини. Одним з актуальних питань психології творчості є проблема визначення шляхів активізації тих глибинних структур психічного світу людини, які відповідають за трансформацію стандартних, типових, психічних структур у структури творчі, креативні, нестандартні, тобто такі, які відповідають за нестандартні, інноваційні "відповіді" психіки на "виклики" світу. Іншими словами, дуже важливо проаналізувати питання, чому психічний лад одних людей стає в процесі онтогенезу менш креативним, а в інших – більш творчим і креативним. [1] Слід зазначити, що високі показники креативності не є запорукою повноцінної творчої реалізації особистості в майбутньому, а лише констатують рівень творчих здібностей, що потенційно можуть розвиватися в онтогенезі. Тому інтерес до досліджень представляють умови, які сприяють або перешкоджають креативним проявам особистості – тобто стимулятори та блокиратори творчого потенціалу.

Необхідно відзначити, що в стимуляції творчості існують як зовнішні, так і внутрішні умови, що потребують уваги. К.Роджерс окреслив внутрішні умови як відкритість досвіду (здатність неупереджено переживати екзистенціальний момент, терпимість до невизначеності) і внутрішній локус оцінювання. Зовнішні умови він визначив як психологічну безпеку і свободу.

Інтерес до спонукальних підстав творчого потенціалу особи зумовлений суперечністю даних про мотиваційний компонент креативності, незважаючи на численність досліджень подібного роду. Неefективність мотивування творчих проявів особи впливом зовнішніх підкріплень підтверджує, що стимулювання проявів креативності відбувається в абсолютно іншій якості: на перше місце виступають внутрішні потреби, такі, що належать самій особі і спонукають її до реалізації власних стратегій і смислів. Розуміючи неможливість та марність намагання прямого вольового втручання у механізми творчості та відкидаючи продуктивність і саму можливість такого втручання, все ж можна говорити про існування непрямих шляхів свідомого впливу на ці механізми.

Провідні психологи вважають, що головне в процесі розвитку творчих здібностей людини – врахування потреб і мотивів особистості, створення в неї настановлення на творчий пошук. Хоча теза про центральне місце потреб у структурі людської особистості давно вже стала загальноприйнятною, роль потреб нерідко відступає на задній план при переході до конкретного аналізу поведінки. [6] Приймаючи положення про те, що потреби є єдиним першоджерелом активності, ми визнаємо їх важливу роль у регуляції поведінки людини. Тому знання цих потреб має велике практичне і теоретичне значення в процесі виховання особистості.

Творче настановлення виникає на основі потреби особистості у творчості та ситуації задоволення цієї потреби. Ситуацією задоволення потреби може стати будь-яка ситуація взаємодії об'єкта із суб'єктом, яка перетворена суб'єктом на творче пізнавальне завдання. Потреба у творчості визначається внутрішньою активністю особистості, в тому числі й пізнавальною, її суб'єктивністю та індивідуальністю, а вони, у свою чергу, ставленням до дійсності, коли цінується творчість. Рівень домагань, їх перспективний характер, величинний сенс життя розширює коло завдань, які ставить перед собою особистість, допомагає їй подолати залежність від зовнішніх обставин. [8]

Серед потреб ми хочемо особливо виділити соціальну потребу в схваленні. У період новонародженості у сприйнятті дитини змішуються почуття схвалення і любові дорослих, які пкілюються про неї. Бути любимим - значить бути схвалюваним, і навпаки. Більше того, те, що добре, і те, що схвалюється оточуючими, співпадає. До того ж для дитини схвалення дорослого - це критерій її власної значимості. Але поступово потреба в спілкуванні змушує дитину шукати емоційного контакту не тільки з дорослими, а й з ровесниками, з іншими дітьми. Та навіть тепер дитина зберігає потребу в схваленні і буде намагатися заслужити його, якщо не у всіх, то принаймні у друзів та референтних осіб. Таким чином виникає реакція на потребу в схваленні - конформізм. Це сила, яка змушує підлаштовуватись під оточуючих, адже з самого раннього дитинства наші потреби вдовольняються у співвідношенні з тими правилами, які існують у нашому суспільстві.

Аналізуючи основні етапи становлення і розвитку індивідуальності дитини, можна зазначити, що дитину вчать, що "скромність прикрашає", що орієнтуватись потрібно на "думку інших", а це призводить до того, що людина починає розглядати себе лише як частину цілого, але не як окрему, неповторну індивідуальність. Місце особистих критеріїв оцінки самого себе у такої людини займає критерій соціального порівняння. Свідомість, як правило, покірно відзеркалює соціальну дійсність. На думку психолога Д.В.Ольшанського таким чином поступово складається особливий тип особистості, для якого головним стає бажання "наслідувати взірці", пам'ятаючи, що в такому інтер'єрі практично будь-яка несхвальна ініціатива підлягає покаранню. Таке суспільство деформує людину, створюючи бар'єри для реалізації особистих творчих проявів.

Наталі Роджерс зазначає, що у кожного з нас є вроджене прагнення і потреба виражати себе за допомогою уяви і внутрішніх ресурсів. Проте прагнення актуалізуватися і розкрити свій творчий потенціал у нашому суспільстві недооцінюється, не береться до уваги і часто пригнічується. А оскільки в більшості людей існує сильна потреба у схваленні, то їм важко зрозуміти, що самооцінка важливіша за оцінку оточуючих. Тому становлення власного джерела схвалення і визнання може зайняти деякий час. І це може блокувати, стримувати прояви креативності особистості навіть при високому рівні творчого потенціалу. А щоб повністю розкрити власні творчі здібності, необхідно перемогти внутрішнього критика і навчитися самосхваленню всупереч потребі отримувати схвалення ззовні.

Тобто, крім ряду психологічних умов, що сприяють творчій реалізації, виділяється і ряд психологічних умов, що їй перешкоджають. Розвитку креативності перешкоджають стійкі стереотипи в мисленні і поведінці, схилення перед авторитетами, намагання уникнути ризику та ін. Ми вважаємо, що висока потреба особистості у схваленні відноситься до факторів, які перешкоджають реалізації творчого потенціалу особистості і впливають на здатність конкретної особи здійснювати творчі дії та творчу діяльність у цілому.

Отже, нами було проведено дослідження з метою визначити характер взаємозв'язку рівня потреби у схваленні та рівня креативності особистості.

Об'єкт дослідження: креативність особистості.

Предмет дослідження: взаємозв'язок креативності з соціальною потребою особистості у схваленні.

Завдання:

- провести дослідження рівня потреби у схваленні, рівня розвитку креативності особистості та рівня розвитку творчих здібностей;
- провести кореляційний аналіз одержаних результатів;

- проаналізувати і виявити співвідношення потреби у схваленні з рівнем креативності особистості.
 Для вирішення завдання дослідження нами були використані наступні психодіагностичні методики:
 - для визначення рівня креативності використано "Питальник креативності Джонсона" в модифікації Е.Тунік;
 - для виявлення рівня творчих здібностей, визначення креативного резерву та творчого потенціалу особистості використано тест "Креативність" Н.Ф.Вишнякової;
 - для виявлення рівня потреби у схваленні було використано питальник "Оцінка потреби у схваленні" Д.П.Крауна, Д. А. Марлоу в адаптації Ю.Л.Ханіна.
 Дослідження проводилось серед студентів Південноукраїнського національного університету ім. К.Д. Ушинського. Досліджуваними були 60 студентів 3-го курсу віком 18-20 років.

Для виявлення рівня творчих здібностей використано тест "Креативність" Н.Ф.Вишнякової. Отримані бали свідчать про рівень восьми виділених показників креативності: творче мислення, допитливість, оригінальність, уява, інтуїція, емпатія, почуття гумору, творче ставлення до професії. Для визначення резерву і творчого потенціалу особистості було побудовано психологічні профілі креативності, що дозволяли співставити рівні креативних схильностей індексних показників "Я-реального" і "Я-ідеального". Інтерпретуючи результати, можна зробити висновок, що у даній вибірці домінують високі показники креативних схильностей. Проте лише у 40% досліджуваних рівень реальної творчої реалізації відповідає бажаному рівню, а 60 % досліджуваних мають значний розрив між реальним і потенційним рівнем креативності за виділеними показниками. Тобто більшість досліджуваних має незадіяний резерв креативності. Ми вважаємо таке розподілення між реальним та потенційним рівнем креативності зумовлене дією факторів, що перешкоджають реалізації творчого потенціалу особистості.

Для виявлення рівня креативності досліджуваних ми використовували "Питальник креативності Джонсона" в модифікації Е.Тунік, що складається з восьми пунктів і представляє собою об'єктивний контрольний список характеристик творчого мислення і поведінки, розроблений спеціально для ідентифікації проявів креативності, доступних зовнішньому спостереженню. Кожне ствердження опитувальника оцінюється за шкалою, що містить п'ять градаций і дозволяє провести самооцінку кожного елемента, пов'язаного з творчим самовираженням. Загальна оцінка креативності є сумою балів за восьми пунктами (мінімальна оцінка – 8, максимальна оцінка – 40 балів). Отримані результати дали змогу визначити рівень творчого самовираження студентів і показали, що 11,6% досліджуваних мають дуже високий рівень креативності, 26,6 % - високий, 45% - середній (нормальний), 11,6% - низький і лише 5% - дуже низький рівень креативності. Важливим є той факт, що у даній вибірці домінують високі показники рівня креативності.

Для виявлення рівня потреби у схваленні було використано опитувальник "Оцінка потреби у схваленні" Д.П.Крауна, Д. А. Марлоу в адаптації Ю.Л. Ханіна, що дозволяє оцінити непряму міру потреби людини у схваленні іншими людьми. Чим вище ця потреба, тим більше поведінка досліджуваного відповідає схвалюваному взірцю. Результати дослідження показали що 21,6% досліджуваних мають високий рівень; 61% середній і 16,6% низький рівень потреби у схваленні.

Для виявлення взаємозв'язку показників рівня креативності та рівня потреби у схваленні, отриманих за методиками, проведено кореляційний аналіз.

Таблиця 1

Статистично достовірні взаємозв'язки між показниками рівня потреби у схваленні та рівня креативності особистості досліджуваних

Показники		Рівень потреби у схваленні	Рівень креативності
Рівень потреби у схваленні	Pearson Correlation	1	-,753**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	60	60
Рівень креативності	Pearson Correlation	-,753**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	60	60

** . Кореляція має достовірні значення на рівні 0.01
 r – значення коефіцієнта добутку моментів Пірсона.

Проведене кореляційне дослідження дозволило виявити, що високий рівень потреби у схваленні має зворотній зв'язок з рівнем креативності особистості. Тобто показники рівня креативності тим вищі, чим менше властиве досліджуваному прагнення до схвалення оточуючими.

Грунтуючись на вищесказаному, можна стверджувати, що високий ступінь потреби у схваленні зумовлює слідування взірцям, встановленим нормам, блокує відхід від загальноприйнятих стандартів, що, в свою чергу, є перешкодою для розкриття особистістю власного творчого потенціалу. А вже до умов реалізації суб'єктом творчого потенціалу відносяться такі особистісні прояви, як подолання стереотипів, продукування оригінальних ідей, автономна, неконформна поведінка, низька сугестивність.

Таким чином проведеним дослідженням підтверджено, що високий рівень потреби у схваленні визначає формування тенденцій слідування взірцям і зумовлює утруднення творчої реалізації особою свого внутрішнього вмісту.

Ми вважаємо, що прагнення задовольнити потребу у схваленні, страх осуду, негативної оцінки блокує прояв креативності особистості і перешкоджає повноцінному розвитку її творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губенко О.В. Методологічні аспекти аналізу чинників активізації креативних проявів особистості / О.В. Губенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – №11. – С. 64–67.
2. Меліхова І.О. Формування конформності в педагогічній взаємодії / Меліхова І.О., Майданюк О.О. // Наука і освіта. – 2008. – №3. – С. 58.
3. Моляко В.А. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / Моляко В.А. // Психологія і суспільство. – 2007. – №4. – С. 6–10.
4. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
5. Роджерс Н. Фасилітація творчості / Роджерс Н. // Вопросы психологии. – 2007. – №6. – С.64-73.
6. Симонов П.В. Избранные труды: в 2т. / П.В. Симонов; отв. ред. И.А. Шевелев; Ин-т высш. нервной деятельности и нейрофизиологии. – М.: Наука, 2004. – Т. 1: Мозг: эмоции, потребности, поведение. – 2004. – 437 с.
7. Симонов П.В. Избранные труды: В 2т. / П.В. Симонов; Отв. Ред. И.А. Шевелев; Ин-т высшей нервной деятельности и нейрофизиологии. – М.: Наука, 2004. Т. 2: Природа поступка. – 2004. – 304 с.
8. Чорна Л.Г. Творче настановлення особистості: природа, структура, функції / Л.Г. Чорна // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №3. – С. 66–72.
9. Шулдик Г.О. Психологічні особливості творчої діяльності студента та педагога / Г.О. Шулдик, Н.В. Шулдик // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – №3. – С. 72–73.

Подано до редакції 10.02.10

РЕЗЮМЕ

У статті розглядається проблема розвитку творчого потенціалу людини. Приводяться дані емпіричного дослідження взаємозв'язку між потребою особистості у схваленні й рівнем її креативності. Розглянуто умови реалізації креативних ресурсів. Показано, що висока потреба особистості у схваленні належить до факторів, які блокують реалізацією творчого потенціалу й негативно впливають на здатність конкретної особистості здійснювати творчі дії й творчу діяльність у цілому.

Ключові слова: креативні ресурси особистості, творча діяльність, творче настановлення, творчий пошук.

О.О. Майданюк

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПОТРЕБНОСТИ В ОДОБРЕНИИ НА РЕАЛИЗАЦИЮ КРЕАТИВНЫХ РЕСУРСОВ ЛИЧНОСТИ
РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается проблема развития творческого потенциала человека. Приводятся данные эмпирического исследования взаимосвязи между потребностью личности в одобрении и уровнем ее креативности. Рассмотрены условия реализации креативных ресурсов. Показано, что высокая потребность личности в одобрении относится к факторам, которые блокируют реализацию творческого потенциала и негативно влияют на способность конкретного лица осуществлять творческие действия и творческую деятельность в целом.

Ключевые слова: креативные ресурсы личности, творческая деятельность, творческое наставление, творческий поиск.

O.O. Maydanyuk

**INFLUENCE OF SOCIAL NEED OF APPROVAL ON REALIZATION OF PERSONAL CREATIVE RESOURCES
SUMMARY**

The article dwells upon the problem of development of personal creative potential. It suggests some data of empirical research on interconnection between personal needs of approval and the level of personal creativity; analyzes some conditions of realization of creative resources. It is shown that high need of approval is one of the factors that obstructs realization of creative potential and has a negative influence on personal ability to realize creative actions and creative activity in general.

Keywords: creative resources of personality, creative activity, creative setting, creative search.
